

Theoretical concept of coping behavior in family studies of foreign and local psychologists are analyzed in the article. Different points of view are analyzed based on the concept and the emergence of family stress, coping resources of a personality as factors in helping a person in stressful situations in family situations. The role of social support in solving different problems, especially in family situations in gender aspects is proofed in the article. Different factors of interaction between parents and adult children and social support are defined. The conflict, especially in a family life as a first sign of stress is reviewed. The attempt to analyze the features of the effect of risk factors or difficult situation for resistance to stress is made. The concept of stability of the family and family coping is analyzed considering different approaches to the given problem, they are: sociological, adaptive and family. There were analyzed two types of social support: perceived, the one imagines and real, the one can really use in the field of human relations. The number of stressors that affect family life, marked symptoms and signs of family stress are identified in the article. Made a conclusion that social support makes people less vulnerable to the difficulties of life and also offers human being real help in solving problems. The structure of coping with difficult situations in family life is given.

Keywords: coping behavior, coping resources, stress, social adaptation, exclusion, crisis, conflict.

Отримано: 16.01.2013 р.

УДК 159.9

Г.О.Коцюба

Образ тіла та особливості його сприйняття жінками з синдромом залежного кохання

У статті розглянуто особливості тілесної ідентичності жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання. Вивчено особливості образу тіла у залежних жінок та визначено рівень задоволеності власним тілом в експериментальній групі жінок. Показано, що тілесна ідентичність залежних жінок не містить сексуально-еротичних компонентів, вони ідентифікують себе з такими частинами тіла, як руки, обличчя та шия, тоді як специфічною для групи незалежних жінок є ідентифікація тіла з геніталіями. У жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання спостерігається негативне ставлення та низький рівень уваги до тіла.

Тіло для залежних жінок має інструментальну функцію, тоді як незалежні жінки – асоціюють тіло із задоволенням. Також показано, що в обох дослідницьких групах задоволеність сексуальним життям і задоволеність здоров'ям представлені як два взаємовиключні показники, і це може бути пов'язано з певними соціокультурними особливостями.

Ключові слова: тілесна ідентичність, залежне кохання, емоційні стосунки, задоволеність власним тілом, інструментальна функція тіла.

В статье рассмотрены особенности телесной идентичности женщин, находящихся в отношениях зависимого любви. Изучены особенности образа тела в зависимых женщин и определен уровень удовлетворенности собственным телом в экспериментальной группе женщин. Показано, что телесная идентичность зависимых женщин не содержит сексуально эротических компонентов, они идентифицируют себя с такими частями тела, как руки, лицо и шея, тогда как специфической для группы независимых женщин является идентификация тела с гениталиями. У женщин, которые находятся в отношениях зависимого любви наблюдается негативное отношение и низкий уровень внимания к телу. Тело для зависимых женщин имеет инструментальную функцию, тогда как независимые женщины – ассоциируют тело с удовольствием. Также показано, что в обоих исследовательских группах удовлетворенность сексуальной жизнью и удовлетворенность здоровьем представлены как два взаимоисключающих показатели и это может быть связано с определенными социо-культурными особенностями.

Ключевые слова: телесная идентичность, зависимая любовь, эмоциональные отношения, удовлетворенность собственным телом, инструментальная функция тела.

Актуальність дослідження. Сучасне життя, яке переважане інформацією, віртуальними засобами комунікації, різноманітними мас-медіа впливами та іншими формами багатобіччя псевдостосунків, створило умови для поширення патогенних форм міжособистісних відносин. В них людина позбавлена справжньої близькості, довіри, емоційного задоволення тощо. Водночас актуалізувалися проблеми залежності, які, окрім субстантних форм, втілилися у менш помітні, але більш поширені – форми психологічні [2, 3, 6, 9]. Залежне кохання є однією з таких патогенних форм міжособистісної взаємодії. Адикція в коханні стосується всієї особистості і найбільше проявляє себе в емоційній ригідності [5, 9, 12, 13].

Як показують дослідження, феномен залежного кохання – явище найбільш поширене серед жіночої популяції, оскільки емоційність є притаманною для жінок рисою і вчасно розпізнати ознаки жіночої емоційної залежності дуже важко [10, 14, 15]. Втім жіноча залежність у стосунках кохання приєднує до себе не лише емоційну і

когнітивну складові, важливе місце серед симптомів любовної адикції належить сфері жіночої тілесності. Такі поняття, як «синдром емоційного холоду» за А.С. Кочаряном [5], «зона дизафектації» (або «сфера внутрішнього омертвіння») за Джойс Макдугалл [8] та «базисний дефект» за М. Балінтом [1], описують сукупність порушень на тілесно-психологічному рівні та напряду пов'язані з механізмами, які лежать в основі формування залежності.

Останнім часом за психотерапевтичною допомогою частіше почали звертатися жінки зі «складними» запитами або змішаною симптоматикою. Емоційні проблеми, з якими доводиться працювати, мають досить виражені соматизовані форми. Так, наприклад, в скаргах клієнтів з'явилися такі вирази, як: «турбує біль і холод в грудях», «серце неначе стискається», «відчуваю ком у горлі», «страх та відчуття внутрішньої порожнечі заважають жити». Отже, психологічний багаж емоційного досвіду, який не був відреагований належним чином, кристалізується в тілі та м'язах, «осідає» на органах, що в результаті може призвести до розвитку психосоматичних захворювань.

Оскільки психологічно здорове тіло забезпечує стосунки психологічної інтимності, пристрасті і відданості, як структурних компонентів кохання [18], тілесний аспект міжособистісних стосунків представляє великий інтерес для наукового аналізу. Отже, мета даного дослідження – вивчити особливості сприйняття свого тіла жінками, які перебувають у стосунках залежного кохання.

Відповідно до поставленої мети, були визначені наступні завдання дослідження: 1) вивчити особливості тілесної ідентичності жінок, які перебувають у стосунках залежного кохання; 2) виявити особливості образу тіла у залежних жінок; 3) визначити рівень задоволеності власним тілом у залежних жінок.

Методи та процедура дослідження. В ході дослідження були використані наступні методи: 1) для вивчення особливостей тілесної ідентичності залежних жінок – методика семантичного диференціалу (СД); 2) для виявлення особливостей образу тіла та рівня задоволеності власним тілом у залежних жінок – модифікований варіант методу незавершених речень Сакса-Леві і методики «Градусник». Математична обробка (використовувався програмний пакет SPSS 10.0.) результатів проводилася за допомогою U- критерію Уїлкоксона–Манна–Уїтні і факторного аналізу (з ротацією по методу Varimax).

Результати дослідження та їх аналіз. Використання методу суб'єктивного шкалювання таких конструктів, як «Я», «ноги»,

«руки», «голова», «сідниці», «геніталії», «груди», «обличчя», «живіт», «спина», «стегна», «шия», дозволило зіставити результати двох груп – групи залежних та незалежних жінок. Порівняння здійснювалося між тими частинами обох груп жінок, в яких спостерігалася ідентифікація лише з деякими частинами тіла. До неї увійшли 56 (70%) жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання, та 40 (66,6%) незалежних жінок (таблиця 1).

Таблиця 1

Відмінності в ідентифікації з частинами тіла між групою залежних (група 1) та незалежних (група 2) жінок

Параметри	Група 1	Група 2	U _p
Руки	40 (71,4%)	20 (50%)	2,13*
Геніталії	28 (50%)	28 (70%)	1,99*
Обличчя	44 (78,6%)	20 (50%)	2,94**
Шия	36 (64,3%)	16 (40%)	2,38**

Примітка: U_p – критерій кутового перетворення Фішера ** – p<0,01; * – p<0,05.

Як видно з таблиці 1, жінки, які знаходяться у стосунках залежного кохання, значно частіше ідентифікують себе з такими частинами тіла, як руки, обличчя та шия. Жінки ж другої групи частіше ідентифікують себе з геніталіями. Значних відмінностей в ідентифікації з іншими частинами тіла виявлено не було.

На рис. 1 графічно представлені відмінності в ідентифікації з частинами тіла між групою жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання та незалежними жінками.

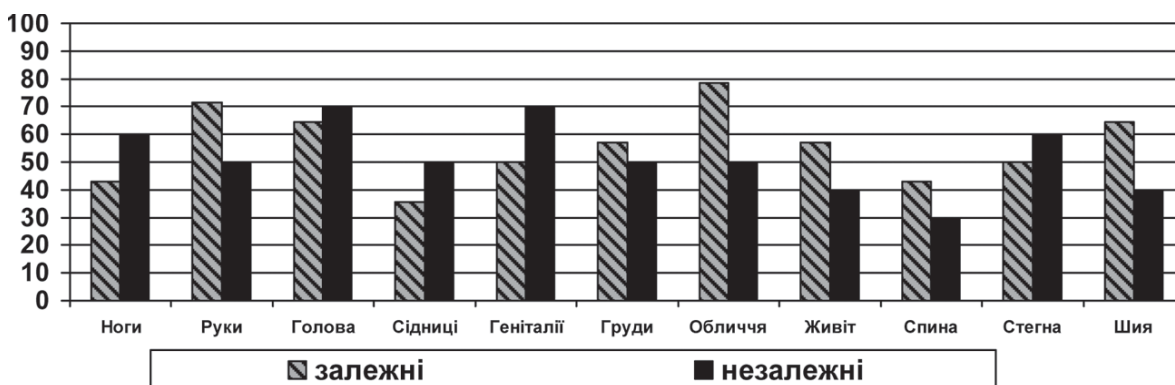

Рис. 1. Відмінності в ідентифікації з частинами тіла між групою жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання, та незалежних жінок

Як видно на рисунку 1, у жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання, спостерігається Его-ідентифікація з такими частинами тіла, як руки, обличчя та шия. Згідно з L. Marcher, Rep-

shaw В. [16, 17], *руки* пов'язані з умінням брати і «відпускати від себе», просити, торкатися, вивчати, утримувати, виконувати певні дії; *обличчя* пов'язане з соціальними контактами, вираженням почуттів; *шия* – виконує функцію контролю, орієнтацію в обставинах. Інакше кажучи, така тілесна ідентичність не містить сексуально-еротичних компонентів, Его-ідентифіковане тіло є асексуальним. Отже, тенденція до сексуалізації контакту залежними жінками, яка була показана у роботах А.В. Коцарь [4] та відсутність її опори на тілесний субстрат, пов'язана з реалізацією сексуальності (груди, геніталії, тощо), мабуть, дозволяє трактувати подібну псевдосексуальність як стратегію маніпуляції в партнерській парі.

На підставі модифікованої методики незавершених речень були виявлені особливості образу тіла у жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання. Методика спрямована на діагностику: 1) ставлення до свого тіла; 2) рівня уваги до свого тіла (догляд за ним) та відкритості контакту (відношення до дотику); 3) «змісту тіла» (денотування тіла) для жінок. Відмінності представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Відмінності у ставленні до власного тіла, рівні уваги та відкритості контакту в групах залежних (група 1) та незалежних (група 2) жінок

Параметри	Варіант відповіді	Частота (у %)		U _p
		Група 1	Група 2	
Ставлення до тіла	Негативно	20	6,7	2,36**
	Нейтрально	45	6,7	5,55**
	Позитивно	35	86,7	6,61**
Ставлення до дотику	Негативно	20	0	5,43**
	Нейтрально	45	46,7	0,20
	Позитивно	35	53,3	2,17*
Догляд за тілом	Негативно	50	33,3	2,00*
	Позитивно	50	66,7	1,99*
Чоловічий дотик	Негативно	10	0	3,77**
	Нейтрально	50	33,3	2,00*
	Позитивно	40	66,7	3,17**

Примітка: U_p – критерій кутового перетворення Фішера; * – p<0,05; ** – p<0,01.

Як видно з таблиці 2, у залежних жінок значно частіше, ніж у незалежних, спостерігаються: негативне ставлення до тіла та низький рівень уваги до тіла.

Змістовний аналіз результатів методики «Незавершені речення», дозволив виділити такі смислові параметри (функції) тіла у жінок: «тіло-задоволення», «тіло-продовження роду», «тіло-приманка», «тіло-інструмент». Порівняльні дані двох груп наведені в таблиці 3.

Таблиця 3

«Зміст тіла» в групі залежних (група 1) і незалежних (група 2) жінок

Зміст тіла	Частота (у %)		U _p
	Група 1	Група 2	
Тіло – задоволення	25	66,7	5,06**
Тіло – продовження роду	15	6,7	-
Тіло – приманка	35	40	-
Тіло – інструмент	45	13,3	4,24**

Примітки:** – $p < 0,01$.

Як видно з таблиці 3, у залежних жінок значно частіше ніж у незалежних, зустрічаються відповіді, які відображають інструментальну функцію тіла в контакті (функція привертання уваги з метою утримання партнера), тоді як в групі незалежних жінок – відповіді, конотовані задоволенням. Мабуть, головним показником задоволеності своїм тілом для жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання, можуть розглядатися ті характеристики тіла, що пов'язані не з отриманням задоволення, а з його функціональною придатністю («вигідністю»). Тіло має бути привабливим, відповідати зовнішнім критеріям краси. В цьому випадку увага до тіла (догляд за тілом), яке також має низькі показники в залежній вибірці, може зводиться до обмеженого спектра дій і здійснюватися за принципом «підгонки» окремих параметрів тіла, які продиктовані швидше соціальними стереотипами («90-60-90»), а не внутрішніми потребами жінки. Подібний тип сприйняття свого тіла характерний для шизоїдних осіб [7]. На думку О. Лоуена, «слабкість самосприйняття шизоїда безпосередньо пов'язана з тим, що він не може переживати задоволення. Без тілесного задоволення функціонування механістичне. Задоволення підтримує жвавість тіла і дозволяє ідентифікуватися з ним. Якщо тілесні відчуття неприємні, Его дисоціюється з ним» [7с. 43].

Інтерпретація результатів методики «Градусник» підтвердила виявлену у залежних жінок тенденцію до низької оцінки різних частин свого тіла. Результати наведені в таблиці 4.

Таблиця 4

Показники задоволеності різними частинами свого тіла в групі залежних (група 1) та незалежних (група 2) жінок

Параметри	Група 1		Група 2		t-критерій Стьюдента
	X	S	X	S	
Шкіра	59,75	20,87	74,33	14,74	-2,31*
Ноги	61,50	27,91	78,33	18,77	-2,02*
Живіт	47,75	29,62	76,00	23,16	-3,06**
Сідниці	56,25	33,75	75,33	21,00	-2,05*
Здоров'я	51,00	17,44	74,00	18,92	-3,72**

Примітка: ** – $p < 0,01$; * – $p < 0,05$; X – середнє; S – стандартне відхилення

Як видно з таблиці 4, суттєві відмінності між групами спостерігаються за задоволеністю такими частинами тіла, як шкіра, ноги, живіт та сідниці, а також за показником задоволеності здоров'ям. У групі незалежних жінок значно вища задоволеність за кожним із цих показників. Отже, негативне ставлення до свого тіла та його низька оцінка свідчать про те, що тіло як таке не має цінності для залежних жінок, позбавлене пристрасті та задоволення, воно має лише інструментальну цінність.

Згідно з В.Д. Москаленко [9], низька самооцінка є основною характеристикою напівзалежності (в даному випадку під напівзалежністю розуміється міжособистісна залежність). Усі інші характеристики напівзалежності базуються на ній. З низької самооцінки виходить така особливість напівзалежних, як спрямованість зовні. Напівзалежні повністю залежать від зовнішніх оцінок, від взаємин з іншими. При цьому вони слабо уявляють, як саме інші повинні до них ставитися. Підсвідомо співзалежні схильні ставитися до себе негативно. «Вони говорять собі, що нічого не можуть зробити як слід через страх зробити помилку. У їх свідомості та виразах переважають слова «я повинна», «ти повинен». Низька самооцінка рухає ними, коли вони прагнуть допомагати іншим. Не вірячи в те, що можуть бути коханими та потрібними, вони намагаються заробити кохання та увагу інших і стати незамінними» [9, с. 34].

Результати факторного аналізу даних методики «Градусник» для групи жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання, наведені в таблиці 5.

Факторна матриця складається з двох факторів та пояснює в сукупності 66,3% дисперсії. Перший фактор, який пояснює 48,76% дисперсії, включає такі шкали: обличчя, шкіра, груди, ноги, живіт, стегна, сідниці та сексуальне життя. Другий фактор

пояснює 17,6% дисперсії, є біполярним, до нього входять шкали: стегна, сідниці, здоров'я та шкіра.

Таблиця 5

Факторна структура задоволеності частинами тіла для групи жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання

Фактори	
1	2
Обличчя (0,755), Шкіра (0,73), Груди (0,723),	Шкіра (-0,504), Стегна (0,549), Сідниці (0,698),
Ноги (0,843), Живіт (0,658), Стегна (0,763), Сідниці (0,554), Секс (0,855)	Здоров'я (0,545)

Як видно з факторної структури, в групі жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання, сексуальне життя не пов'язане зі здоров'ям, а показники задоволеності шкірою знаходяться в протилежному взаємозв'язку з показниками задоволеності здоров'ям. Мабуть, це пов'язано з семантикою шкали «сексуальне життя» для залежних жінок, яке може мати смислове значення порочності, зіпсованості, «хворобливості». Те ж саме може стосуватися і тілесного параметра «шкіра», оскільки семантично вона пов'язана з дотиком.

У таблиці 6 наведені результати факторного аналізу для групи незалежних жінок.

Таблиця 6

Факторна структура задоволеності частинами тіла для групи незалежних жінок

Фактори		
1	2	3
Обличчя (0,863), Живіт (0,849), Стегна (0,849), Сідниці (0,709), Секс (0,657)	Груди (0,865), Ноги (0,909), Сідниці (0,582),	Здоров'я (0,804), Секс (-0,636)

Факторна матриця включає 3 фактори і пояснює в сукупності 76,6% дисперсії. Перший фактор пояснює 36,9% дисперсії та включає такі частини тіла: обличчя, живіт, стегна, сідниці та шкалу «Сексуальне життя». Другий фактор пояснює 25,7% дисперсії і включає груди, ноги і сідниці. Третій фактор пояснює 14% дисперсії, є біполярним і включає на одному полюсі – шкалу здоров'я, а на іншому – шкалу сексуальне життя.

Якщо в групі жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання, шкали здоров'я і сексуальне життя знаходилися в різних факторах, то в групі незалежних жінок вони є протилежними полюсами одного фактора. З іншого боку, здоров'я в групі незалежних жінок не має жодних тілесних конотатів (тоді як шкала «сексуальне життя» пов'язана з тілесними змінними).

В обох дослідницьких групах задоволеність сексуальним життям і задоволеність здоров'ям представлені як два взаємовиключні показники, що, ймовірно, слід трактувати як культурно зумовлене явище. Так, за даними багатьох дослідників [11, 19, 20] секс (сексуальне життя) в багатьох культурах є табуїтованим для жінок, що особливо специфічно для християнської культури. Відповідно, секс, через внутрішні установки та заборони, не має саногенного значення для досліджуваних. Проте, як вже наголошувалося вище, існують відмінності у функціональному значенні сексуального життя для групи жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання та незалежних жінок.

Висновки. Залежні жінки мають таку тілесну ідентичність, яка не містить сексуально-еротичних компонентів, Его-ідентифіковане тіло залежних жінок є асексуальним.

У жінок, які знаходяться у стосунках залежного кохання спостерігається негативне ставлення та низький рівень уваги до тіла. Тіло для залежних жінок має інструментальну функцію, тоді як незалежні жінки асоціюють тіло із задоволенням. Отже, це свідчить про те, що тіло як таке не має цінності для залежних жінок, позбавлене пристрасті і задоволення, воно набуває лише інструментального значення.

Специфічною для групи незалежних жінок є ідентифікація тіла з геніталіями. Разом з тим в обох дослідницьких групах задоволеність сексуальним життям і задоволеність здоров'ям представлені як два взаємовиключні показники, що, ймовірно, пов'язано з культурними особливостями та певними табу у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Балинт М. Базисный дефект: Терапевтические аспекты регрессии / М. Балинт; пер. с англ. – М.: «Когито-Центр», 2002. – 256 с.
2. Гидденс Э. Трансформация интимности. Сексуальность, любовь и эротизм в современных обществах / Э. Гидденс. – СПб.: Питер, 2004. – 208 с.
3. Котляров А.В. Другие наркотики, или Homo addictus: Человек зависимый / А.В. Котляров – М.: Психотерапия, 2006. – 480 с.

4. Коцарь А.В. Особенности психосексуального развития хворих на невроз жінок, що знаходяться у відносинах подружньої залежності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.04 «Медична психологія» / А.В. Коцарь. – Київ, 2002. – 19 с.
5. Кочарян А.С. Синдромы невротической любви / А.С. Кочарян, А.В. Коцарь // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія психологія. – 2000, № 498, – С.68-72.
6. Кочарян А.С. Проблема единства зависимых расстройств / А.С. Кочарян, В.В. Коровицкая // Журнал практикующего психолога – 2005, №11. – С. 58-70.
7. Лоуэн А. Предательство тела / Александр Лоуэн. – Екб.: Деловая книга, 1999. – 327 с.
8. Макдугалл Д. Театры тела: Психоаналитический подход к лечению психосоматических расстройств / Д. Макдугалл; пер. с франц. – М.: «Когито-Центр», 2007. – 215 с. (Библиотека психоанализа).
9. Москаленко В.Д. Когда любви слишком много: Профилактика любовной зависимости / В.Д. Москаленко – М.: Психотерапия, 2006. – 224 с. – («Семейная психология»).
10. Палуди М. Женская психология / М. Палуди. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2007. – 384 с.
11. Парриндер Д. Сексуальная мораль в мировых религиях / Д. Парриндер. – М., 2002. – 352с.
12. Пил С. Любовь и зависимость / С. Пил, А. Бродски. – М.: Институт Общегуманитарных Исследований, 2005. – 384 с.
13. Хемфелт Р. Выбираем любовь. Борьба с созависимостью / Р. Хемфелт , Ф. Минирт, П.Майер; Пер. с англ. – К.: Триада-Х, 2005. – 320 с.
14. Холдсток Л. Можем ли мы позволить себе не подвергать ревизии понятие «Я», лежащее в основе человекоцентрированного подхода / Л. Холдсток // Карл Роджерс и его последователи: психотерапия на пороге XXI века / Под ред. Д. Брэзиера; пер с англ. – М.: Когито-Центр (современная психотерапия), 2005– С. 247-270.
15. Josselson, R (1987), Finding Herself: pathways to identity development in women. London: Jossey-Bass.
16. Marcher L. The Bodydynamic Character Structure Model // Energy and Character. – 1989. – V. 20, № 1.
17. Renshaw B. Bodydynamic Analysis: A New Somatic Psychology // Интернет-источник: <http://www.bodydynamicusa.com/renshaw.html>.

18. Sternberg R.J. Triangulating Love. // Sternberg R.J. & Barnes M.L. (edc). The Psychology of Love-New Haven,ST:Yale University Press, 1988.-P.119-138.
19. Geert Hofstede and Associates. Masculinity and Femininity. The Taboo Dimension of National Cultures. Sage Publications, 1998, pp. 16-17, 175
20. Stoller R.J. (1975) Sex and Gender Vol. 2, The Transsexual Experiment. London: Hogarth Press.

The article examines peculiarities of corporal identity of women who have dependent love relations. The features of body image for dependent women have been studied and have been determined the level of satisfaction with their own bodies in the experimental group of women. It is revealed that corporal identity of dependent women doesn't have sexual erotic components. The women identify themselves with such parts of body as arms, faces and necks while specific body identification of independent women is connected with genitals. For women who are in dependent love relationship the negative attitude and low level of attention to the body had been observed. Body has an instrumental function for dependent women, whereas independent women associate body with pleasure. It is also shown that in both task groups satisfaction of sexual life and satisfaction of state of health are represented as two alternative notions and it can be connected with certain social and cultural peculiarities.

Keywords: corporal identity, dependent love, emotional relations, satisfaction of own body, instrumental function of body.

Отримано: 16.01.2013 р.

УДК 159.923:111.12

О.М.Легун

СЕНС ЖИТТЯ І ФІЛОСОФІЯ СМЕРТІ

У статті розглядається динаміка змін у визначенні понять сенсу життя і смерті від античності до наших днів. Розвиток уявлень людини, які вона асоціює зі смертю, проливають світло і на сприймання людьми сенсу свого життя та основних його цінностей. Трансформація відбувалась у напрямку від розуміння смерті як природного продовження і завершення життя, до повного їх розриву, роз'єднання у свідомості людини.

Ключові слова: сенс життя, цінності, філософія смерті.

В статье рассматривается динамика изменений в обозначении понятий смысл жизни и смерти от античности до наших дней. Развитие